

Leokadia Stanowska, Tadeusz Stanowski

NIKICKI OGRÓD BOTANICZNY — ZIELONA SKARBNICA KRYMU

BOTANICAL GARDEN NIKITA — THE GREEN TREASURY OF CRIMEA

Ten niezwykle zakątek rozpościera się w najbardziej na północ wysuniętym obszarze subtropików Związku Radzieckiego, na osłoniętych Górami Krymskimi tarasach opadających od szosy Jałta — Symferopol ku południowi, do samego morza. Duża różnorodność mikroklimatu wynikająca z różnicy wysokości (od 0—300 m n.p.m.) stwarza warunki do badań naukowych nad aklimatyzacją roślin, hodowlą odmian odpornych na chłody i susze jak też nad opracowaniem metod agrotechnicznych dla introdukowanych gatunków i odmian.

Dnia 10 czerwca 1811 r. został podpisany edykt o założeniu na Krymie Cesarzowskiego Skarbowego Ogrodu Botanicznego. Pod przyszły Ogród zakupiono 375 dziesięcin ziemi (około 410 ha) obok wsi Nikita. Pierwszym dyrektorem został Chrystian Steven, który opracował projekt zagospodarowania — „Plan dla ogrodu gospodarczo-botanicznego na południowym wybrzeżu Taurydy koło wsi Nikita”. Określił w nim trzy główne zadania Ogrodu:

„1. Pełne, w miarę możliwości, zebranie wszystkich bez wyjątku w miejscowych warunkach rosnąć mogących i w jakimkolwiek rodzaju gospodarstwa pożytecznych lub tylko dla ozdoby służących drzew, krzewów i ziół, dla poznania wszystkich rozlicznych gatunków według zewnętrznych ich cech i według sposobów obchodzenia się z nimi.

2. Pozyskanie nasion i zakładanie w miarę możliwości szkółek takowych roślin, które na pozostałym obszarze Rosji wzrastać mogą.

3. Założenie dużych plantacji roślin, które jedynie ciepłemu klimatowi są właściwe, dla otrzymania od onych dochodów i zachęcenie przez to mieszkańców Taurydy i innych miejscowości przydatnych dla takich plantacji.”

Te piękne i pożyteczne cele miały doprowadzić do szybkiego zagospodarowania Krymu niedawno przyłączonego do imperium rosyjskiego.

Ogród zajmuje obecnie obszar około 1000 ha i podzielony jest na trzy oddziały: Centralny, Nadmorski i Stepowy. W Oddziale Centralnym skupione są służby administracyjno-gospodarcze i podstawowe zakłady naukowe: flory i systematyki

roślin, dendrologii i ogrodnictwa ozdobnego, kwaciarstwa, gleboznawstwa, uprawy roślin subtropikalnych i orzechodajnych, uprawy południowych roślin owocowych i przemysłowych, entomologii i fitopatologii, informacji naukowo-technicznej. Ponadto badania prowadzą samodzielne laboratoria: fizjologii i biochemii, radiobiologii, cytologii i toksykologii.

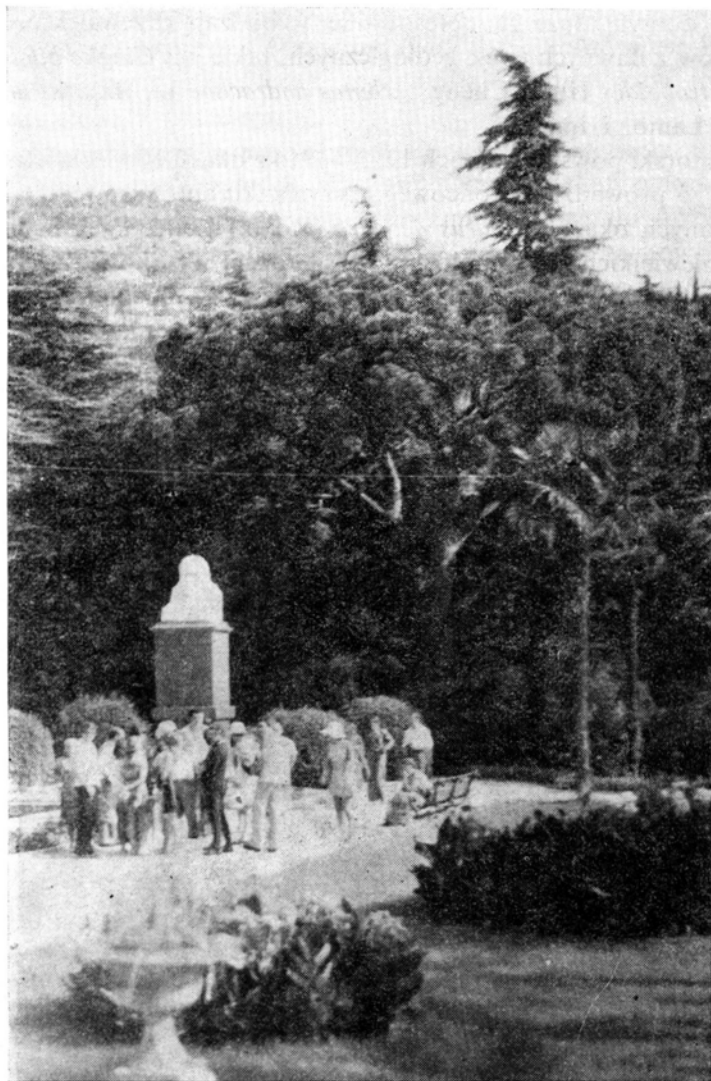
W Oddziale Nadmorskim położonym w miejscowości Frunzenskoje pracują zespoły dendrologii i kwaciarstwa zajmujące się również rozmnażaniem wegetatywnym i nasiennictwem. Oddział Stepowy w miejscowości Gwardiejskoje zajmuje się głównie rozmnażaniem i sprawdzaniem introdukowanych roślin ozdobnych, orzechodajnych (np. migdał, orzech włoski) i przemysłowych w celu ich rozpowszechnienia w innych regionach kraju (m. in. *Diospyros sp.*, *Ficus carica L.*, *Persica sp.*, *Armeniaca sp.*, *Dipsacum sp.*).

Zasadniczą część dydaktyczno-ekspozycyjną Ogrodu stanowi dendrarium. Składa się ono z 4 parków: górnego, dolnego, nadmorskiego i parku na Przylądku Montedor. Poszczególne parki podzielone są na numerowane kwatery — „kurtyny”. Dendrarium zajmuje ponad 40 ha, a zebranych jest w nim około 1500 gatunków drzew i krzewów. W odróżnieniu od większości dendrariów, gdzie rośliny rozmieszczone są według grup botaniczno-systematycznych, tutaj wysadzone są w kompozycji ogrodów i parków ozdobnych. W rezultacie z powodzeniem zrealizowanej koncepcji artystycznej polegającej na połączeniu unikalnej, egzotycznej flory, morza, gór i skał w ramach doskonałej kompozycji, Nikicki Ogród stał się wzorem sztuki ogrodowo-parkowej i uważany jest za jeden z najpiękniejszych na świecie.

Park górny zaplanowany został w latach 80-tych XIX wieku w stylu krajobrazowym na terenie ówczesnego rozarium. Jednak już w początkach XX w. został przekształcony w dendrarium o charakterze naukowym i poznawczym. Zachowane z tych czasów wspaniałe cyprysy, cedry, sekwoje, jodły są żywym pomnikiem dla twórców Ogrodu. Na obszarze Parku znajduje się także kolekcja powojników i rozarium. Centrum Parku zajmuje zespół architektoniczno-ogrodowy, którego budowę ukończono na obchody jubileuszu 125-lecia Ogrodu. Surowe formy fasady głównego budynku, lekka kolumnada teatru letniego, basen, grupy drzew i krzewów stanowią interesującą kompozycję ożywioną barwnymi plamami kwiatów. Jej centrum stanowi grupa złożona z cedrów, cyprysów i pinii (ryc. 1). Niezmiennie zachwyty zwiedzających wzbudza rozarium. Reprezentowane są tutaj najpiękniejsze odmiany krajowe i zagraniczne. W ostatnich latach wyhodowano w Ogrodzie około 30 odmian róż, które rozpowszechniły się w Związku Radzieckim. Macierzysta kolekcja liczy obecnie ponad 2000 odmian i form. W Ogrodzie corocznie produkuje się i rozpowszechnia ponad 100 000 sadzonek róż.

Niezwykle malowniczy jest ogród skalny w Parku górnym. Bogatą paletę wszystkich kolorów tęczy tworzą tutaj niskie i odporne na susze rośliny wieloletnie, kwitnące prawie cały rok wśród naturalnych skał. Jesienią w Parku królują chryzantemy. Na specjalnie wydzielonej powierzchni rośnie mnóstwo wspaniałych gatunków i odmian tych kwiatów z różnych krajów. Wśród nich znajdują się również odmiany wyhodowane przez pracowników Ogrodu.

Szerokie schody prowadzą do Parku dolnego — najstarszej części Ogrodu.

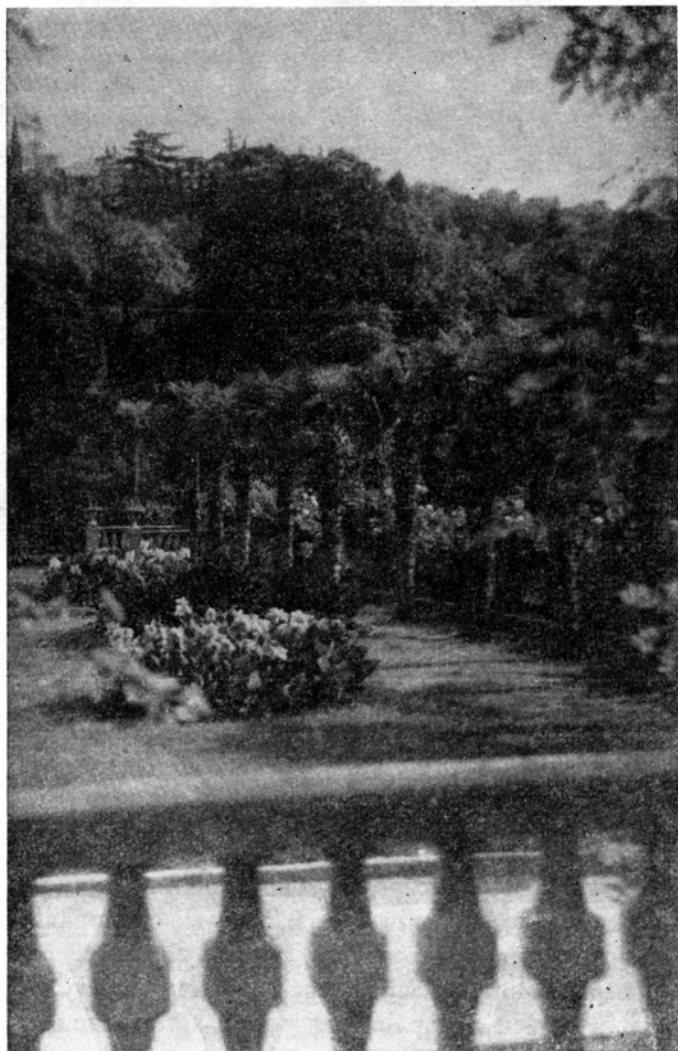

Ryc. 1. Park Górny, parter przed głównym budynkiem administracyjnym. Za popiersiem W. I. Lenina widoczna *Pinus pinea* L. *Cedrus deodara* (Roxb.) Loud

W pierwszych latach w Parku introdukowane były głównie wiecznie zielone rośliny liściaste, palmy, bambusy. Dzisiaj znajdują się tutaj również wiekowe gaje *Cedrus libani* Barr. z niezwykle spleśzczonymi wierzchołkami i potężnymi koronami, *Quercus suber* L. i srebrzystych *Olea europea* L. Stały się one unikalnymi pomnikami przyrody i woli ludzi, którzy przekształcili skaliste zbocza w przepiękny ogród. Latem w Parku eksponowane są ciepłolubne sukulenty: agawy, kaktusy, opuncje i inne. Obok nich w końcu alei palmowej rośnie sprowadzony z Japonii *Musa basjo* Sieb. et. Zucc. Spośród prawie 80 gatunków bananów jest on najbardziej odporny na chłody.

W Parku dolnym duże zainteresowanie wzbudzają drzewa, które dotrwały do naszych czasów z dawnych epok geologicznych, takie jak *Gingko biloba* L., *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng, *Arbutus andrachne* L., *Arbutus unedo* L., *Pinus montezumae* Lamb. i inne.

Park nadmorski powstał w latach 1912—1914 z okazji 100-lecia istnienia Ogrodu. Droga do niego prowadzi od końcowego przystanku autobusowego wśród wspaniałych sinozielonych okazów *Cedrus deodara* (Roxb.) Lond. Park nadmorski składa się z trzech niewielkich części położonych na różnej wysokości. Zaczyna się on od alei palmowej *Trachycarpus fortunei* (Hook) Lud. Ta pochodząca z Chin palma zimuje na południowym wybrzeżu Krymu bez okrywania i wytrzymuje nawet niewielkie przymrozki. Osiąga tutaj wysokość 10 m (ryc. 2). Aleja prowadzi do

Ryc. 2. Szpaler palm *Trachycarpus fortunei* H. Wendl. i kłomby złożone z *Canna* sp. przed budynkiem dyrekcji

palmiarni usytuowanej wokół dużego drzewa *Magnolia grandiflora* L. Oprócz zimujących pod lekkim przykryciem *Chamaerops humilis* L., *Sabal minor* Pers., *Phoenix canariensis* Hort. i *Phoenix dactylifera* L. można tutaj latem zobaczyć i inne tropikalne palmy wystawiane z oranżerii.

Z bulwaru Parku nadmorskiego otwiera się widok w kierunku wschodnim na skaliste zbocza rezerwatu „Przyłądek Martian”. Obniżone skały oplecione korzeniami drzew, zwirowate piargi porośnięte krzewami i trudne do przejścia wąwozy składają się na jego niepowtarzalny krajobraz. W rezerwacie zachował się unikalny reliktowy las złożony z *Juniperus excelsa* Bieb., *Arbutus andrachne* L., *Ruscus ponticus* G. Woron. z rodziny liliowatych, *Cistus tauricus* Presl. i *Jasminum*. Na niewielkim, 120 hektarowym obszarze rezerwatu rośnie 500 gatunków nasiennych, w tym 30 rzadkich i ginących.

Na zachód od bulwaru rozpościera się czwarty park dendrologiczny — Montedor, założony i urządzony w ostatnich latach. Droga do niego wiedzie przez zagajnik reliktowych drzew iglastych takich jak *Sequoia-dendron giganteum* (Lindl.) Buchh., *Sequoia sempervirens* (Lamb.) Endl. *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng, *Calocedrus decurrens* (Torr) Florin., meksykańskich gatunków sosny i innych.

Niezależnie od prac podstawowych, naukowych i dydaktycznych, Ogród Botaniczny utrzymuje szerokie związki z praktyką. Wyrażają się one głównie w dostarczaniu sadzonek i nasion, prelekcjach, kursach i szkoleniach organizowanych dla pracowników rolnych i sadowników, w publikacjach i broszurach.

Mgr Leokadia Stanowska,
Mgr inż. Tadeusz Stanowski
ul. Aleksandry 7/64, 30-837 Kraków